

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİVAS'TA EKONOMİK YAPI VE İSTİHDAM

Adnan MAHİROĞULLARI *

Özet

Sivas ekonomisi 1923'ten 1960'a kadar tarım ekonomisine dayalıdır. 1960 sonrası şehirde devlet ve özel teşebbüs yatırımları artmış ücretli/maaşlı istihdamı %10'dan %20'ye yükselmiştir. 1980 sonrası dönemde sanayi bölgelerinin kurulmasıyla sanayi gelişmeye başlamış ve şehrin GSYİH'sın da ilk sırayı bu sektörün katma değeri almıştır. Ne var ki, 2008 verilerine göre; şehirde tarımsal istihdam malı %50'nin üzerindedir, işsizlik %25 civarındadır.

Anahtar Kelimeler: Sivas, İstihdam, Sanayi, Ekonomik Gelişme

Economic Structure and Employment in Sivas: From Republic To Present Day

Abstract

In this paper consist of economy of Sivas based on agriculture economics from 1923 to 1960. After 1960, public and private enterprise investments have been risen and the wage –earning employment has been advanced from %10 to %20. After 1980, with the founding of industrial zone, industry has been started to grow and the added value of this sector took in the first place of GDP (Gross Domestic Porduct) of city. However, according to the data of 2008, in Sivas the agricultural employment ratio is over %50 while unemployment ratio is about %25.

Keywords: Sivas, Employment, Industry, Economic Development

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Üyesi, Sivas.

GİRİŞ

Sivas, tarih boyu pek çok devlete başkentlik yapan bir şehirdir; tarihte en parlak dönemlerinden birini hem demografik, hem ekonomik, hem de kültürel açıdan Selçuklular döneminde yaşamıştır. Sivas'ın öne çıkan söz konusu özellikleri, bir süre Osmanlı döneminde sürmüşse de XVI. yüzyılın sonlarından itibaren eski önemini yitirmiş; XVII ve XVIII yüzyıllar Sivas için kayıp asırlar olmuştur.

XIX. yüzyılda ülke genelinde başlatılan yeniden yapılanma döneminde, özellikle aynı yüzyılın sonlarına doğru Sivas'ın sosyal ve ekonomik yapısında görece gelişmeler yaşanmış, şehir nüfusu kısmen artmaya başlamış; Batı tarzında eğitim ve sağlık kurumları kurulmuştur. Vilayette önce tabur, daha sonra kolordu seviyesinde askeri birliklerin sonuçlanması, keza yeni idari yapılanmanın gereği maaşlı memur sayısındaki artış, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Sivas'a sosyo-ekonomik açıdan bir canlılık getirmiş; en azından şehirde iç ticaret canlanmaya başlamıştır.

Sivas, 4 Eylül 1919'da Türk tarihinin dönüm noktalarının birine tanık olmuş; mandacılığın önü, Atatürk'ün önderliğinde "Milletin azim ve kararlılığıyla" kesilmiş; "Bir milletin kurtuluşunu sağlayan kararlar" bu şehirde verilmiştir.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ekonomik yapıda belirgin bir gelişme yaşanmamış; ancak bir süre sonra Cumhuriyet hükümetlerinin kalkınma politikaları doğrultusunda, özellikle 1930'lu yılların sonlarına doğru yapılan kamu yatırımları sayesinde Sivas ekonomisinde göreceli de olsa bazı atılımlar sağlanmıştır.

1960'lı ve 1980'li yıllar, şehirde kamu sektörü yanında özel sektör yatırımlarında bariz artışların yaşandığı yıllar olmuştur.

2000'li yıllara doğru, Sivas, sanayileşme yolunda kabuğunu kırarak belirli bir ivme kazanmaya başlamıştır.

Bu tebliğde, Sivas ekonomisi ve istihdam ana hatlarıyla, Cumhuriyet sonrasında günümüze kadar geçen süreçte iktidarlarca benimsenmiş ekonomi politikalarının başlangıç tarihleri baz alınarak dört dönem halinde incelenmiştir.

I-1923-1932 ARASI DÖNEM

1923'te Cumhuriyet dönemine geçilirken, Osmanlı'dan Sivas'a kalan ekonomik değerler oldukça sınırlıdır; ağırlığı tarıma dayalı ekonomik bir yapı, birkaç sahada el sanatları ürünleri, mevsimlik işletilebilen birkaç tuzla, vilayet ve kaza merkezlerinde emtia ticareti söz konusudur.

İldeki tarım sektörü, tamamen geleneksel yöntemlerle ekip biçilen yem bitkileri, tahıl üretimi, küçük ve büyük baş hayvancılığa dayalıdır.

El sanatları içerisinde iç tüketime yönelik bıçakçılık, çubukçuluk (ağzılık), halı ve kilim dokumacılığı, Gürün gibi bazı ilçelerde pike ve şal dokumacılığı söz konusudur. Ne var ki, İngiltere ve Fransa ile yapılan 1838 ve 1839 Serbest Ticaret Anlaşmaları, Sivas'ta kökeni çok eskilere dayalı bez, pike ve şal dokumacılığı

sektörünün dış rekabet ortamında giderek küçülmesine neden olmuş; dolayısıyla dokuma sektörü Cumhuriyet sonrası dönemde XIX. yüzyılın başlarındaki boyuta bir daha ulaşamamıştır.

Sivas, Batı'da XVIII. yüzyılda ortaya çıkan Sanayi Devrimi'nin meyvesi olan fabrika olgusuyla XIX. yüzyılın sonlarına doğru ilk defa Vali Halil Rifat Paşa döneminde karşılaşmış; Sivaslı, Tavra deresinin üzerine kurulan ve diğerlerine göre sadece eleme sistemi ilave edilmiş iki göz su değirmenini "fabrika" diye algılamış; hatta XIX. yüzyıla damgasını vuran bu sihirli sözcüğü aslına uygun telaffuz bile edememiş; kendi hançeresine uyarlayarak "palike" demiştir.

Osmanlı'nın son döneminde ülke kalkınmasında sanayileşmenin gerekliliği anlaşılınca da, bu yolda somut bir sonuç alınamamıştır. Nitekim 1908'de iş başına gelen İttihat Terakki Hükümeti'nin, "milli iktisat" politikası çerçevesinde kalkınmada kısıtlı da olsa yerli sermayeyi harekete geçirme çabası bilinmektedir. Bu bağlamda, ülke genelinde olduğu gibi, Sivas'ta da yerli sermaye harekete geçirilerek 1914'te 10.000 lira sermayeli 5.000 ortaklı "Sivas Manifatura İktisat Komandit Şirket-i Osmaniyesi" (Paçacıoğlu, 1999,189) kurulmuştur. Ancak, ülkenin I. Cihan Harbi'ne girmesiyle somut bir sonuç alınamamış; en azından bu fevkalade önemli girişim, çok kısa ömürlü olması nedeniyle daha sonraki yıllarda kalkınmaya ışık tutacak bir "şirket kültürü" dahi oluşturamadan sona ermiştir. Netice itibarıyla, Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e geçilirken, el sanatlarına dayalı küçük atölyeler dışında Sivas'ta kayda değer bir sanayi kuruluşu mevcut değildir.

Devlet, 1923-1932 arası dönemde ülke kalkınmasında öncelikli olarak mevcut imkânlar çerçevesinde yol, su, okul, sağlık kuruluşları gibi alt yapı yatırımlarıyla ilgilenmiş; dolayısıyla sanayi yatırımı yapamamıştır. Başka bir ifadeyle, Devlet, bu dönemde üretime dayalı yatırımları özel teşebbüse bırakmıştır. Ne var ki, özel teşebbüs o yıllarda yeterli sermaye birikimine sahip olmadığı için Türkiye genelinde olduğu gibi Sivas'ta da bu süreçte önemli bir yatırım gerçekleştirememiştir.

1923-1932 arası dönemde yöre insanının en önemli geçim kaynağını tarım ürünleri oluşturmuştur. Bu dönemde tarım, pazardan ziyade ailenin geçimi için ve tamamen geleneksel yöntemlerle yapılmıştır. Sivas çiftçisi, modern anlamda tarım alet ve makinalarından henüz yoksundur. Bu dönemdeki en modern tarım aleti, 1890'larda Sivas Valiliği yapan Halil Rifat Paşa'nın tarımda modernleşme çabalarını içeren "Tenbihnameler"inde belirtildiği üzere karasabanın yerine kullanılması istenilen "kotan"dır.

1927'de yapılan Tarım Sayımı'nda ildeki ekili alanların %97'sinde tahıl, %2'sinde baklagiller, % 0,4'ünde sanayi bitkisi tarımı yapılmış; 72.000 ton tahıl, 1.100 ton baklagiller, 350 ton sanayi bitkisi hasat edilmiştir. Aynı sayımda ilin hayvan varlığı ise, 95.000 koşum hayvanı, 650.000 büyük ve küçükbaştan oluşmaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982,6882).

1923-1932 arası on yıllık dönemde, ildeki sanayi kuruluşlarıyla ilgili verileri 1927'de yapılan "Sanayi Sayımı" envanterinden hareketle Sivas Ticaret

Odası'nın 1933'te yayınladığı bir bültende görmek mümkündür. Bültene göre; sanayi ile ilgili Sivas'ta sadece 72 işyeri mevcuttur ve bu işyerlerinde 720 kişi çalışmaktadır. Söz konusu işyerlerinin 65'i tarıma dayalı sanayi, 3'ü dokuma, 4'ü inşaat sanayi ile ilgilidir (Esen, 1999,74).

1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan yararlanmak için ilk dört yıl, ilde hiçbir müteşebbis başvurmamıştır. Dönemin sonu 1932'de teşvikten yararlanmak için sadece bir un fabrikası müracaatta bulunmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982,6894).

Netice itibarıyla, Cumhuriyet sonrası 1923-1932 döneminde, Sivas ekonomisi kelimenin tam anlamıyla tipik bir tarım ekonomisidir.

II-1932-1950 ARASI DÖNEM

1932'de, ekonomi politikalarında devletçi dönemin başlamasıyla, özel teşebbüsün yapamayacağı ağır sanayi yatırımlarını devlet üstlenmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Sivas, devletçi ve korumacı kalkınma döneminde hem istihdam, hem de üretim açısından kamunun kurduğu ciddi sanayi kuruluşlarına kavuşmuştur.

1932'de başlayan devletçi kalkınma döneminde, özel sektörün teşviki sürdürülmüş; 1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu 1940'lı yılların başlarına kadar yürürlükte kalmıştır. Kanun'un kabul edilışinden 14 yıl sonra 1941 itibarıyla teşvikten yararlanan işletme sayısı beşe çıkmış; bunlardan üçü dokuma, biri yine un fabrikası, diğeri de Belediye'nin Tavra deresinde kurduğu elektrik santrali olmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 6894).

1934'te, Sivas Vali yardımcısı M. Fahrettin Başel'in kaleme aldığı, ilin sosyo-ekonomik, kültürel ve idari yapısını inceleyen "Sivas Bülteni" adlı kitapta, Sivas'ın mevcut sanayi kuruluşları "7 un fabrikası, 17 tuzla ve Sivas Sanat Evi'nde faaliyette bulunan halı atölyesi "şeklinde sıralanmıştır (Başel, 1935,91).

Dönemin hükümeti, ülke genelinde Devlet eliyle planlı sanayileşme hamlesi başlatmak amacıyla 1934 ve 1939'da Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planları hazırlamış; birincisini başarıyla uygulamış; ancak ikincisini II. Dünya Savaşı nedeniyle uygulamaya koyamamıştır. Bu bağlamda, devletçi ve planlı sanayileşme döneminde, Sivas'ta 1934'te lokomotif, vagon atölyesinin temeli atılmış; 1939'da "Sivas Cer Atölyesi" adıyla faaliyete geçmiştir. Cer Atölyesi'nde ülkenin ihtiyacı olan vagon ve lokomotif üretimi, onarımı ve pik, pirinç dökümü yapılması öngörülmüştür. 1943'te ise, Orta Anadolu'nun çimento ihtiyacını karşılamak üzere "Sivas Sümerbank Çimento Fabrikası" üretime açılmıştır.

1939'da Cer Atölyesi'nin, 1943'te Çimento Fabrikası'nın açılması, Sivas'ta sanayileşme hamlesinin başlatıldığının ilk işaretleri olmuş; bu iki girişim, az da olsa kalkınamamışlığının makûs talihini değiştirebilecek bir hareket sayılmıştır. Bu iki fabrikada kuruluş yıllarında önemli sayıda, yaklaşık altı bin kişilik istihdam sağlanmış; bağımlı çalışanların ücretlerinin şehir ekonomisine kazandırılmasıyla en azından ilde iç ticaret canlanmaya başlamıştır.

1932-1950 arası dönemde, 1938’de Divriği Demir Madenleri Müessesesi, 1945’te Sivas merkezde Askeri Dikimevi’nin işletilmeye açılması kent ekonomisine ve istihdamına önemli katkı sağlayan diğer kamu yatırımları olmuştur.

Tarım, bu dönemde de geleneksel yöntemlerle yapılmış; tarımsal verim ve üretimde olağanüstü bir gelişme yaşanmamıştır. Dönemin sonlarında il genelinde modern tarım alet ve makinesi olarak sadece 4 adet traktörün olduğu bilinmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 18-982, 6887).

III-1950-1980 ARASI DÖNEM

1950’de iktidara gelen Demokrat Parti, mevcut devletçi ve korumacı ekonomi politikaları yerine liberal politikalar benimsemiş; ekonomik kalkınmayı özel kesime bırakmak istemiştir. Ancak, Hükümet, bir süre geçtikten sonra gerek yabancı, gerek yerli sermayenin spekülatif alanlara kayıp, ağır sanayi yatırımlarına yönelmemesi karşısında, devletçi kalkınma döneminde olduğu gibi fiilen kamuyu ekonominin içine sokarak yeni KİT’ler kurmaya devam etmiştir. Başka bir ifadeyle, DP, iktidara geldiğinde, başlangıçta liberal ekonomi politikaları benimsemesine rağmen, 1950’lili yılların ortalarından itibaren ekonominin içinde devlete yeniden yatırımcı rol vermek zorunda kalmıştır. Bu nedenle, DP’nin 1950-1960 arasını kapsayan on yıllık ekonomi politika uygulama sürecini, 1960’la başlayıp 1980’de sona eren “Karma ekonomi” dönemi içinde ele aldık. Zira DP’nin 1950 ortalarından itibaren uygulamaya koyduğu ekonomi politikaları, 1960 sonrası işbaşına gelen iktidarların 1980’e kadar kalkınmada hem kamu, hem de özel sektörün birlikte rol aldığı “Karma ekonomi” politikalarıyla benzerlik arz etmektedir.

1950-1960 arası dönemde, ABD tarafından yapılan “Marshall yardımı” çerçevesinde ülke genelinde başlatılan tarımsal üretimde makineleşmeye geçiş çabalarından Sivas da nasibini almış; ildeki traktör, biçerdöver ve diskaro gibi tarımda verimi artıran modern alet ve makinelerin sayısı giderek önemli sayılara ulaşmıştır. Nitekim 1950 ile 1980 arasına ait tarımsal üretim rakamları karşılaştırıldığında, ilde modern tarım makineleri kullanımına paralel olarak tarımsal üretimde önemli artışların sağlandığı görülmektedir. Ayrıca, tarımda makineleşmenin yaygınlaşmasıyla, ekim alanları da genişlemiş; 1950’de 207.700 hektar olan ekim alanı iki buçuk kat artarak 1965’te, incelediğimiz tüm dönemlerin en yüksek miktarı olan 510.000 hektara ulaşmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1983, 6882).

Tablo 1: Sivas'ta Yıllara Göre Tarımsal Üretim Dağılımı 1950-1980 (Ton)

Ürün	1950	1960	1970	1980
Buğday	99.879	174.147	274.447	310.567
Arpa	33.472	73.541	65.022	65.570
Çavdar	6.706	22.488	36.957	36.530
Yulaf	2.348	4.777	3.646	3.733
Fasulye	470	868	2.005	3.005
Mercimek	1.288	1.510	1.127	1.143
Fiğ	5.005	5.891	9.685	6.327
Ş. Pancarı	7.099	65.485	91.706	108.810
Patates	6.527	35.434	41.308	50.699

Kaynak; DİE, 1950 ve Diğer Yıllar **Ziraat Sayımı Neticeleri**; Yurt Ansiklopedisi, s.6884.

Bu 30 yıllık süreçte, ildeki hayvan varlığı Türkiye hayvan varlığı içinde önemli paylara ulaşmış; 1980'de sığırdan %3,1; koyunda % 3; keçide %1,9 olmuştur.

Tablo 2: Sivas'ta Yıllara Göre Hayvan Varlığı (1950-1980)

	1950	1960	1970	1980
Küçükbaş	1.401.000	1.573.874	1.554.665	1.746.350
Koyun	905.000	919.915	1.234.980	1.444.100
Keçi	496.000	653.959	319.685	302.250
Büyükbaş	469.000	499.093	436.915	522.922
Sığır	436.000	466.972	409.825	496.250
Manda	33.000	32.121	27.090	26.672

Kaynak; DİE, **Zirai Bünye ve İstihsal**; Yurt Ansiklopedisi, 6889.

1950-1960 döneminde özel teşebbüs, Sivas'a üç un fabrikası (1953'te Doğan, 1955'te Ekinci ve 1959'da Muhasebecioğulları un fabrikaları), masa sandalye üretimine dayalı bir madeni eşya (1959'da Atagür Madeni Eşya) fabrikası (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 6895) gibi küçük ölçekli birkaç işletme dışında kayda değer bir yatırım yapamamıştır.

1965'te 398 dükkânlık sanayi çarşısının açılması, Sivas'ta özel sektörü harekete geçirmekte etkili olmuş; kısa sürede çarşıdaki dükkanlar kiralanarak faaliyete geçmiştir. Diğer taraftan, 1968'de Sivas'ın "Kalkınmada Öncelikli İller" kapsamına alınması da özel sektörü cesaretlendirmiş; imalat sanayinde gözle görülür bir canlanma başlatmıştır. Nitekim, Sivas'a yem, peynir ve tereyağı fabrikası, tuğla kiremit (Selçuk Tuğla ve Gemerek'te Tuğsan), irmik makarna ve un (Modern Un İrmik Fabrikası), helva şekerleme (Azim Şekerleme), asbest işleme, çivi (Ceylan Çivi), SİDAŞ iplik dokuma, DÖKSAT döküm, ESTAŞ eksantrik fabrikaları Sivas'ın kalkınmada öncelikli iller arasına alınması sonrası 1970'li yıllarda faaliyete geçmiştir.

Dönemin sonlarına doğru 1979'da kamu tarafından Beton Travers Fabrikasının kurulması Sivas ekonomisine kazandırılan bir başka önemli yatırım olmuştur.

1960'lara gelindiğinde, Karayolları, DSİ, Topraksu, YSE gibi kamu kurumlarının taşra teşkilatlarının Sivas'ta da açılması ilde bağımlı çalışanların sayısını artıran önemli bir gelişme olmuştur. Diğer taraftan, ilde tugay seviyesinde askeri birliğin varlığı yanı sıra, 1974'te Cumhuriyet Üniversitesi'nin kurulması da, Sivas'ın GSYİH'sında hizmet sektörü içinde özellikle ticaretin payını giderek artırmıştır.

Bu dönemin ilk yarısıyla ilgili genel ekonomik göstergeleri tam olarak elde edemedik. Ulaşabildiğimiz kadarıyla 1965 yılı Sivas ili GSYİH'sının, Türkiye GSYİH'sı içindeki payının % 1.36 olduğunu öğrendik (Esen, 1999:12). Ne var ki, bu oran, yıllara göre giderek azalmış;

1975'te % 0.99'a

1980'de % 0.78'e gerilemiştir (Özötün,1988:208).

1965'ten itibaren ilin Türkiye GSYİH'sındaki payının düşüşü, bu tarih sonrasında Sivas'tan büyük şehirlere göçün artması ve bu göçe bağlı olarak tarımsal üretimin giderek azalmasıyla izah edilebilir. Nitekim Sivas GSYİH'sında tarımın Türkiye içindeki payı; 1965'te % 1,91 iken, dönemin sonu olan 1980'de % 0,99'a gerilemiştir (Esen, 1999:12; Özötün, 1988:128).

Tablo 3: Sivas'ta Cari Fiyatlarla Yıllara Göre GSYİH (1965-1980)

Yıllar	TL
1965	1.000.575.063
1975	51.445.000.000
1980	336.414.000.000

Kaynak: ÇİLLER, 1982, s. 320; ÖZÖTÜN, 1988, s.205.

Tablo 4: Sivas'ta Cari Fiyatlarla Kişi Başına Düşen GSYİH (1965-1980)

Yıllar	TL	Türkiye Sıralaması
1965	1.628	59
1975	6.961	56
1980	44.879	55

Kaynak: ÇİLLER,1982, s. 353; ÖZÖTÜN 1988, s.344

1965-1980 arası onbeş yıllık dönemde kişi başına düşen GSYİH yaklaşık 27 kat artmasına karşın, Sivas bu göstergeyle Türkiye sıralamasında sadece dört derece yükselbilmiştir. Diğer taraftan, gerek 1965'te, gerekse 1980'deki kişi başına düşen Sivas GSYİH'sı, Türkiye'de kişi başına düşen hasılanın yarıya yakını kadardır.

Dönemin sonlarına doğru, ilin gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgili diğer verilere gelince;

Tablo 5: 1980 yılı Sivas GSYİH'sının Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Faaliyet Kolları	Milyon TL	%
Tarım	9.268.4	27.55
Sanayi	4.392.4	13.06
İnşaat	5.019.3	14.92
Ticaret	3.468.4	10.31
Ulaştırma	2.600.6	7.73
Mali kurumlar	439.1	2.48
Konut gelirleri	1.477.5	4.39
S. meslek ve hizmetleri	1.249.6	3.71
İzafi banka hiz.masrafları	415.5	1.24
Devlet Hizmetleri	5.475.6	16.28
İthalat vergisi	272.1	0.81
Toplam	33.641.4	100

Kaynak: Erdoğan ÖZÖTÜN, *Türkiye GSYİH'sının İller İtibarıyla Dağılımı*, ISO, s. 89-193, İstanbul, 1998.

Tabloda görüldüğü üzere, dönemin sonu 1980'de ilin GSYİH'sında tarımın payı, hala sanayinin payından çok yüksek ve yaklaşık iki kattır. GSYİH'sını oluşturan diğer önemli bileşenler ise, sırasıyla devlet hizmetleri, inşaat ve ticarettir.

Sivas'la ilgili resmi istihdam verileri 1955'ten itibaren yayınlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla 1923-1955 arası dönemle ilgili istihdam verilerini kullanamadık.

Tablo 6: Sivas'ta İstihdamın Sektörel Dağılımı (1955-1980)

	1955	%	1965	%	1970	%	1975	%	1980	%
Tarım	263.073	89.2	260.892	84.7	242.839	80.5	254.790	80.4	228.676	74.4
Sanayi	10.322	3.5	12.012	3.9	14.823	4.9	12.650	4.1	15.604	5.1
İnşaat	1.769	0.6	3.080	1.0	4.813	1.5	9.451	3.0	12.704	4.1
Hizmetler	11.797	4.0	17.559	5.7	33.058	11.0	38.771	12.2	48.380	15.7
Tanımlanma	7.964	2.7	14.477	4.7	6.365	2.1	1.163	0.3	2.001	0.7
Toplam	294.925	100	308.020	100	301.898	100	316.825	100	307.365	100

Kaynak; DİE, *1990 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri* Sivas, 16-17. sayfadaki tablo ve Yurt Ansiklopedisi, 6878. sayfadaki tablodan oluşturulmuştur.

1955-1980 arası yirmi beş yıllık süreçte istihdamın sektörel dağılımında, tarım sektörü %90-75 Aralığında birinci sırada seyretmiştir. Bu dönemde, tarım sektörü istihdamında azalan % 15'lik işgücünün büyük bir kısmının hizmetler kesimine kaydığı anlaşılmaktadır; zira aynı süreçte sanayi istihdamında önemli bir artış yaşanmamıştır.

Tablo 7: Sivas'ta İstihdamın İşteki Durumuna Göre Dağılımı (1955-1980)

Yıllar	Toplam istihdam	Ücretli maaşlı	%	İşveren	%	Kendi hesabına	%	Ücretsiz aile işçisi	%
1955	294.905	18.284	6.20	295	0.10	76.085	25.80	194.342	65.90
1970	301.898	59.906	19.84	1073	0.36	77.513	25.67	163.406	54.13
1975	316.825	53.136	16.77	742	0.23	80.276	25.34	182.603	57.64
1980	307.365	66.197	21.54	671	0.22	69.967	22.76	170.316	55.41

Kaynak; 1975 ve 1990 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Sivas, DİE, Ankara, 2002, s. 55

Tablo 7'de görüldüğü gibi; 1955-1980 aralığında ücretli/maaşlı çalışanların sayısında yaklaşık 45.000 artış, işveren ve kendi hesabına çalışanların sayısında kısmi bir düşüş yaşanmış; dolayısıyla bu süreçte istihdamla ilgili rakamlarda ücretli sayısının artışından başka önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Ücretsiz aile işçiliği sayısındaki düşüş, tarım istihdamındaki % 15'lik gerilemenin sonucudur.

Netice itibarıyla, 1980 yılına gelinmesine rağmen, istihdam ve GSYİH'nın sektörlere dağılımıyla ilgili verilerden Sivas ekonomisinin hala tarım ekonomisi ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır.

IV-1980 SONRASI DÖNEM

Türkiye, 24 Ocak 1980 kararlarıyla karma ekonomiden piyasa ekonomisine geçmiş; dolayısıyla neo-liberal bir yaklaşımla devletin ekonominin içinden mümkün olduğu kadar çekilmesi kararlaştırılmıştır. Benimsenen yeni ekonomi politikaları doğrultusunda Devlet, 1980 öncesi planlanan kamu yatırımlarını 1980 sonrası yapıp teslim ettikten sonra, alt yapı ve temel hizmetler dışında üretime dayalı yeni bir yatırım yapmamayı, mevcut KİT'leri de özelleştirmeyi planlamıştır. Dolayısıyla, üretime ve bazı hizmetlere dayalı yatırımlar özel sektöre bırakılmıştır.

1980 sonrası dönemin ekonomik göstergelerine gelince; elimizde sadece Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1987-2001 arası yayınladığı veriler mevcuttur; zira DİE/TÜİK, 2001'den sonra illerin GSYİH'sıyla ilgili veri yayınlamamıştır. Dolayısıyla, 2001 sonrasından günümüze kadar olan 6 yıllık süreç için resmi kaynağa dayalı veri kullanmaksızın mevcut en son verilerden hareketle 2006'ya kadar projeksiyonlarda bulunmak durumunda kaldık.

Tablo 8: Sivas İli Kişibaşına Düşen GSYİH'nın Yıllara Göre Dağılımı ((bin) TL)

Yıllar	TL.	Gelişme %	USD
1987	688		788
1988	1.100	60.0	771
1989	1.903	72.9	888
1990	3.570	87.6	1.355
1991	6.175	73.0	1.462
1992	10.388	68.2	1.488
1993	18.428	77.4	1.649
1994	34.827	89.0	1.185
1995	69.017	98.2	1.494
1996	131.768	90.9	1.615
1997	258.447	96.2	1.692
1998	504.077	95.0	1.945
1999	803.728	59.4	1.902
2000	1.099.694	36.8	1.751
2001	1.694.144	54.1	1.399

Kaynak: DİE, 2005.

Tablo 8'de izlendiği gibi, Sivas'ın kişi başına düşen GSYİH'sı TL bazında en yüksek artışa 1995'te ulaşmış; en düşük artış ise, 2000'de %36,8 olarak gerçekleştirmiştir. Sivas'ta kişi başına düşen GSYİH'nın en yüksek olduğu 1995'te bile, Türkiye geneli kişi başına düşen GSYİH'nın 1200 Dolar altındadır; aynı yıl Türkiye için bu rakam 2727 Dolar'dır.

2001 rakamlarına göre; Sivas, kişi başına düşen GSYİH'sı itibarıyla Türkiye sıralamasında 52. sırada; 2001 yılı gelişmişlik endeksine göre 4. derece gelişmiş iller arasında ancak 7. sırada yer almıştır. (DPT,2005).

Tablo 9: Sivas GSYİH'sının Cari Fiyatlarla Yıllara Göre Dağılımı (Milyon TL)

Yıllar	GSYİH	Gelişme Hızı(%)
1988	847.728	59.8
1989	1.463.225	72.7
1990	2.747.509	87.7
1991	4.727.583	72.1
1992	7.906.948	67.3
1993	13.928.858	76.2
1994	26.112.844	87.5
1995	51.266.772	96.3
1996	96.728.392	88.7
1997	181.636.307	87.8
1998	348.634.934	91.9
1999	545.731.217	56.5
2000	828.896.518	51.9
2001	1.269.800.387	53.2

Kaynak: DİE, 2005.

GSYİH’da en yüksek artış %96,3’le 1995’te, en düşük artış %51,9’la 2000 yılında yaşanmıştır. Kuşkusuz, ilde yıllara göre elde edilen GSYİH, Sivas’ın mevcut nüfus ve doğal kaynak potansiyeline göre düşük bir rakamdır. Nitekim 2000 rakamlarına göre Sivas ili GSYİH’sı büyüklük itibarıyla Türkiye genelinde 37. sırada yer almış; Türkiye GSYİH’sının % 0. 67’sini oluşturabilmiştir.

Tablo 10; Sivas İlinde GSYİH’nın Sektörlere Göre Dağılımı (1987-2001)

Sektörler	1987		2001		
	milyon TL	s.payı %	Milyon TL	s.payı %	Değişim %
Tarım	144.661	27.3	200.848.640	15.8	-11.5
Sanayi	56.816	10.7	284.289.760	22.4	11.7
İnşaat	61.694	11.6	64.104.498	5.0	-6.6
Ticaret	79.588	16.2	191.293.163	15.1	-1.1
Ulaştırma haberleşme	65.708	12.4	213.910.897	16.8	4.4
Mali kuruluşlar	12.503	2.4	11.290.143	0.9	-1.5
Konut sahipliği	41.163	7.8	72.338.165	2.2	-5.6
Serbest meslek hizm.	5.641	1.1	19.239.497	1.5	0.4
İzafi banka hizmetleri	12.571	2.4	13.137.087	1.0	-1.4
Devlet hizmetleri	52.733	9.9	250.845.821	19.8	9.9
Kar amaçsız özel ku.	1.306	0.2	484.413	0.0	-0.2
İthalat vergisi	14.692	2.8	19.287.121	1.5	-1.3
Toplam	530.154	100	1.269.800.037	100	---

Kaynak: DİE, 2005

Tablo 10’da görüldüğü üzere, üç sektörde önemli değişim yaşanmıştır: Birinci değişim, ilin 2001 yılında GSYİH’sını oluşturan en yüksek pay, % 22,4’le sanayi sektöründe gerçekleşmiştir. Böylelikle, il GSYİH’sı içinde sanayinin payı, 2001 yılında tarımı geride bırakarak 1987’ye oranla pozitif yönde 11,7’lik bir değişim yaşamış; ayrıca bu pay, söz konusu süreçte yaklaşık iki kat artmıştır. Pozitif yöndeki değişimlerden ikincisi ise, %9,9’luk değişimle devlet hizmetlerinde görülmektedir. Üçüncüsü, 1987’ye göre ilin GSYİH’sında tarımın payının negatif yönde % 11,5 oranında gerilemesidir. Dolayısıyla Sivas GSYİH’sını oluşturan sektörlerin hasıla değeri bakımından 1987’dekine göre 2001 yılı sıralamasında farklılıklar yaşanmış; sanayi birinci sırada, devlet hizmetleri ikinci, ulaştırma haberleşme hizmetleri üçüncü, tarım dördüncü, ticaret beşinci sırada yer almıştır. Bu gelişmeler, kuşkusuz Sivas ekonomisinde yapısal bir değişimin başladığını/başlayacağını habercisi olmuştur.

Tablo 11: Sivas'ta İstihdamın Sektörel Dağılımı (1985-2000)

	1985	%	1990	%	2000	%
Tarım	240.853	71.4	222.096	69.2	196.080	66.5
Sanayi	15.574	4.8	19.270	6.0	16.012	5.4
İnşaat	10.164	3.1	12.524	3.9	11.701	4.0
Hizmet	55.153	17.0	65.921	20.5	71.125	24.1

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, s.53.

Tablo 12: Sivas'ta İstihdamın İşteki Durumuna Göre Dağılımı (1985-2000)

Yıllar	Toplam istihdam	Ücretli maaşlı	%	İşveren	%	Kendi hesabına	%	Ücretsiz aile işçisi	%
1985	323.774	68.047	21.0	1.248	0.5	78.760	24.3	175.677	54.3
1990	320.956	80.539	25.1	1.603	0.5	76.149	23.7	162.643	50.7
2000	295.043	83.967	28.5	3.868	1.3	67.573	22.9	139.634	47.3

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, s.55.

1985-2000 yılı istihdam rakamları karşılaştırıldığında, tarım hala istihdamda açık arayla birinci sırada yer almaktadır. Ülke genelindeki eğilim doğrultusunda, hizmet sektöründe 2000 yılında 7 puanlık bir artış olduğu görülmektedir. Sanayi istihdamı % 5 gibi hala küçük oranlarda seyretmektedir.

2000 sonrası Sivas'la ilgili nüfus sayım sonuçlarına göre resmi istihdam rakamları yayınlanmamıştır. Bu nedenle, günümüz itibarıyla hem istihdamın sektörel dağılımı, hem de işteki durumunu yansıtan rakamları veremiyoruz. Ancak, ÇSGB'nin her yıl yayınladığı Çalışma Hayatı İstatistikleri'nden yararlanarak yıllara göre Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (formel) işçi ve memur sayılarını tespit ettik. 2000 yılı itibarıyla DİE'nin yayınladığı istatistikte ücretli/ maaşlı sayısı olan 83.967 rakamı baz alındığında, aynı yıl için formel işçi sayısı 31.644; memur sayısı 18.050; toplam 49.694; dolayısıyla geri kalan 34.273 kişinin kayıt dışı istihdam olduğu anlaşılmaktadır.

2005 yılı için işçi sayısı 30.432; memur sayısı 18.750; toplam 49.182 kişilik formel ücretli/maaşlı istihdamına (ÇSGB, 2004: 123; Mahiroğulları, 2005: 67), değişmediğini var sayılarak yaklaşık 34.000 kayıtdışı istihdam eklenirse ücretli/maaşlı toplamı 84.000 rakamına ulaşılır. Bu da beş yıllık süreçte Sivas'ta ücretli/maaşlı istihdamının artış kaydetmediği anlamına gelir.

Aynı yöntemle 2008 rakamları ele alındığında; SGK'ya kayıtlı işçi sayısı 33.382; memur sayısı 17.427; toplam 50.809 formel ücretli/maaşlı istihdamına ulaşılır (ÇSGB, 2007:143) . Yine 34.000 kayıtdışı istihdam eklenirse, 84.809 rakamı ortaya çıkar. 2005-2008 arası üç yıllık dönemde ücretli/maaşlı istihdamında sadece bin kişilik bir artış yaşandığı görülmektedir. Söz konusu artışın, 59. Hükümet döneminde çıkarılan 2004 ve 2005 tarihli 5048 ve 5350 sayılı İstihdamı

Teşvik Kanunlarının uygulanması sonrasında gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Mahiroğulları-Korkmaz, 2005, 89).

1980 sonrası Sivas iliyle ilgili ekonomik yapıyı incelerken, milli gelir ve istihdam gibi genel göstergeler dışında bu dönemde tarım ve hayvancılık, sanayi ve hizmetler gibi sektörel bazda alt başlıklar halinde mevcut durum ve gelişme seyirlerini de inceledik.

A-Tarım ve Hayvancılık

Sivas'ta tarımsal üretim, kırsal kesimden kentlere göçün yoğunlaştığı 1970'li ve 80'li yıllardan başlayarak günümüzde bile hala gerileme trendi yaşamaktadır. Kırsal kesim insanının kentleşme kuramı çerçevesinde, bazı hizmetler bakımından mahrumiyet bölgesi sayılan yörelerden şehirlere göçünü hızlandırması tarımsal üretimdeki gerilemenin önemli bir etkeni olmuştur. Dolayısıyla, kırsal kesimden şehirlere başlayan göçe paralel olarak 1970'li yıllarda yaklaşık 500.000 hektar ekime elverişli araziden yaklaşık 200.000 hektar gibi önemli bir kısmı boş bırakılarak 1990'lı yılların sonlarına kadar ancak 300.000 hektarı ekilebilmiştir.

Ne var ki, 1997'den itibaren kaynağı Dünya Bankası'ndan temin edilerek çiftçilere verilen "Doğrudan Gelir Desteği" uygulaması, tabloda da görüldüğü gibi kısmen de olsa gerek ekilen arazi miktarını, gerekse buna bağlı olarak tarımsal üretim miktarını artırmaya başlamıştır.

Tablo 12: Sivas'ta Yıllara Göre Ekim alanları ve Tarla Bitkileri Üretimi (1997-2005)

Ürünler	1997		2000		2005	
	ekim alanı ha	üretim (ton)	ekim alan ha	Üretim(ton)	ekim alan ha	Üretim(ton)
Buğday	306.350	574.485	331.070	457.412	376.034	811.391
Arpa	65.400	132.305	60.290	104.842	67.220	161.765
Yulaf	9.130	12.964	1.105	1.105	2.535	3.755
Çavdar	1.150	1.850	11.940	16.576	9.551	16.473
Fasulye	3.263	2.332	2.450	2.386	2.254	2.589
Nohut	5.750	4.758	4.953	4.752	12.393	13.871
y.mercimek	1.035	969	1.016	926	480	461
Fiğ	12.860	12.834	12.050	14.422	7.223	11.697
Ş.pancarı	8.280	274.010	8.969	363.002	8.959	410.098
Patates	6.410	124.695	3.878	55.908	2.826	42.130

Kaynak; Sivas Tarım İl Müdürlüğü Verileri, Broşür, Sivas 2006.

Tarımda göç sonrası yaşanan olumsuzluklara rağmen, son yıllarda çiftçiye verilen doğrudan gelir desteği, keza tarımda suni gübre kullanımının giderek artışı gibi faktörlerin etkisiyle Sivas'ın tarımsal üretim kapasitesi Türkiye geneli içinde

önemini korumaya çalışmıştır. Nitekim Türkiye tahıl üretimi içinde Sivas'ta tahılların payı 2000 yılı verilerine göre % 1.95; şeker pancarının ise, % 2.20'dir. Bu rakamlar, küçümsenecek bir oran değildir. Diğer taraftan, yem bitkisi olarak kullanılan fiğin Sivas'taki üretim değeri Türkiye üretimi içinde % 10'lar gibi hayli yüksek bir orana sahiptir (Şimşek, 2003, 34-35).

Tablo 13: Sivas'ta Yıllara Göre Küçük ve Büyükbaş Hayvan Varlığı (1985-2005)

	1985	1990	1995	2000	2005
Küçükbaş	1.508.478	1.210.482	1.075.105	583.972	343.953
Koyun	1.417.446	1.148.272	1.034.360	545.760	316.922
Keçi	91.032	62.210	40.745	38.212	27.031
Büyükbaş	388.067	370.007	400.565	373.757	282.750
Sığır	367.714	355.826	388.789	366.336	279.500
Manda	20.353	14.181	11.776	7.421	3.250

Kaynak: Sivas Tarım İl Müdürlüğü, **İl Tarım Envanteri**, Sivas 2006.

1985-2005 arası yirmi yıllık süreç hayvancılık açısından değerlendirildiğinde; ildeki hayvan varlığı giderek gerilemiş; dönem başı olan 1985 rakamlarına göre küçükbaş hayvancılık 4/5 oranında azalmış; büyükbaş hayvancılık 1995'e kadar kısmen artış göstermesine karşın bu tarihten sonra yaklaşık %30 oranında değer kaybetmiştir. 2005 yılı rakamları, 1980 rakamlarıyla karşılaştırıldığında hayvan varlığındaki, özellikle küçükbaş hayvancılığındaki gerilemenin boyutları daha iyi anlaşılır; nitekim 1980'de Sivas küçükbaş hayvan payı Türkiye küçükbaş hayvan varlığı payının % 4,9'unu oluştururken 2005'te bu oran 1.80'lere gerilemiştir.

Ne var ki, hayvan varlığında, özellikle küçükbaş sayısındaki gerileme ülke genelinde de yaşanmış; dolayısıyla ildeki hayvan sayısı gerilemesine rağmen, 2001 yılı itibarıyla Sivas, küçük ve büyükbaş hayvan varlığının Türkiye içindeki payını kısmen de olsa korumuş; bu pay, küçükbaş için % 1.81; büyükbaş için %3.41 olmuştur. Sivas, hayvan varlığı bakımından İç Anadolu Bölgesi içinde % 20 gibi daha yüksek bir paya sahiptir.

İl genelinde hayvancılık verilerindeki gerilemede, 1970'li yıllardan itibaren başlayan kırsal kesimden büyük şehirlere göçün 2000'li yıllarda dahi sürmesi önemli bir etken olmuştur. Zira, hayvancılıkla doğrudan ilişkili nüfus, köyünde, çiftliğinde devamlı ikamet eden kırsal kesim nüfusedir. Nitekim, kırsal kesim nüfusunun toplam nüfus içindeki payı 1960'da %77.69 iken, bu oran 1980'de % 63.58'e; 2000'de ise, 44.14'de gerilemiştir (DİE, 2002, s. 44). Söz konusu göstergeler, kırsal kesimdeki nüfusun yarıya yakınının köylerini terk edip şehirlere yerleştikleri anlamına gelir.

1980 sonrası dönemde Sivas'ta önemli bir hayvansal üretim alanı olarak arıcılık gelişmiştir. Böylelikle arıcılık, yöre çiftçisine sağladığı yaklaşık

9.000.000.000.000 TL'lik katma değerle (Şimşek, 2003, s.50) önemli bir ek gelir sağlamaktadır.

İlin 2005 yılındaki toplam bal üretimi, 2.688 tonla Türkiye bal üretiminin % 4'ünü karşılamaktadır. Bu oran, Türkiye bal üretiminde Sivas'ın önemli bir yeri olduğunu göstermektedir; zira, Sivas, bal üretimi bakımından Türkiye'nin ilk sıradaki illeri Ordu, Muğla ve Adana'dan sonra dördüncü sırada yer almaktadır (Sivas Tarım İl Müdürlüğü, 2006, s.56).

Tablo 14: Sivas'ta Yıllara göre Fenni Kovan Sayısı ve Bal Üretimi (1985-2005)

Yıllar	Kovan Sayısı	Bal üretimi(ton)
1985	45.900	821
1990	89.260	2.266
1995	124.340	2.635
2000	138.724	2.277
2005	129.125	2.688

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, Sektörel Faaliyetler, Sivas, 2006, s. 57-58.

Tablo 15: Sivas Tarımsal Hasılasının Cari Fiyatlarla Yıllara Göre Gelişimi 1987-2001 (Milyon TL)

Faaliyet Kolu	1987	Sek.payı	1995	s.payı	2001	sek.payı
Çiftçilik hayvancılık	141.992	%98.1	10.603.228	% 98.7	197.065.125	%98.1
Ormancılık	2.377	% 1.7	96.228	% 0.9	2.113.495	%1.0
Balıkçılık	292	% 0.2	37.438	% 0.4	1.670.019	%0.9
Toplam	144.661	100	10.736.900	100	200.848.640	% 100

Kaynak: DİE, 2005 Ekonomik Göstergeler ve TOBB, Sivas İli Gelişme Stratejisi, Ankara 1997, s. 108-109'daki tablodan düzenlenmiştir.

Tarımsal hasıla içinde çiftçilik hayvancılık hasılası hep ön sırada olmuş; ilde ormancılık ve balıkçılık alt kolları önemli bir gelişme gösterememiştir.

Yıllara göre tarımsal hasılanın Sivas GSYİH'sındaki payları ise; 1987'de % 27,3; 1995'te %20,9; 2001'de %15,3 olmuştur. Oranlardan da anlaşıldığı üzere,13 yıllık süreçte tarımsal hasılanın Sivas GSYİH'sındaki payı % 11,5 oranında gerilemiştir. Gerilemedeki önemli faktörlerden biri, yapağı, deri et ve süt üretimi gibi gerek hayvansal ürünlerdeki düşüş, gerekse küçükbaş hayvan sayısındaki ciddi azalmalardandır.

B-Sanayi

Sivas'ta 1980 öncesi planlanıp da 1980 sonrası yapımı tamamlanan üretime dayalı Sivas Demirçelik, Kangal Termik Santrali ve kısmen kamu hisselerinin olduğu Sivas Yem, Sivas Süt, SİHAZ gibi sanayi kuruluşları faaliyete geçmiş; 1980'li yılların başında özel sektöre ait Yavu Kendir Sanayi, Hanlı Tuğla Kiremit,

Çepni Gücü Yem Sanayi gibi işletmelerin de ilave edilmesiyle ilin istihdamına ve ekonomisine önemli oranda katma değer sağlanmıştır.

1990'lı yılların başlarından itibaren, ülke genelinde başlatılan özelleştirme politikaları doğrultusunda Çimento Fabrikası, Demir Çelik, SİHAZ, Divriği Madenleri, Sivas Yem ve Sivas Süt özelleştirilmiştir. Söz konusu fabrikaların özelleştirilmesi, ilde kısmen istihdam daralmasına neden olmuşsa da, fabrikalarda özelleştirme sonrası ileri teknoloji kullanımıyla üretim kapasiteleri artmıştır.

1980 öncesi ilde ağırlığı kamuya ait olan imalat sanayi işyerlerine, 1990'lı yılların sonlarından itibaren özel sektöre ait yenileri de eklenmiş; böylelikle ilin hem ücretli istihdamı, hem de GSYİH'sında sanayinin payı giderek artmaya başlamıştır.

2000'li yılların başlarında Sivas'ta imalat sanayinin gelişme sağlamasında iki faktör önemli rol oynamıştır; birincisi, 15.07.1976 tarih ve 7/12207 sayılı kararla I. Organize Sanayi Bölgesi'nin 1997 sonrası faaliyete geçmesi; ikincisi ise, 2004 ve 2005 tarihli Teşvik Kanunlarından önemli sayıda Sivaslı müteşebbisin yararlanmasıdır. 2005 yılı itibarıyla I. OSB'de mevcut parseller dolmuş olup 61 sanayi tesisi faaliyete geçmiştir. I. OSB'sindeki parsellerin dolması, yetkilileri ikinci bir organize sanayi bölgesi oluşturma arayışına itmiş; 2008 itibarıyla İl'e 20 km. mesafede Sivas-Kayseri yolu üzerinde II. OSB'nin faaliyete başlaması planlanmıştır. Diğer taraftan, 2000 sonrası ilin her ilçesinde küçük sanayi siteleri faaliyete geçirilmiştir.

Sivas sanayisi içinde dikkati çeken bir husus, madencilik bu sektöre önemli katkı sağlamasıdır. 2001 yılındaki 284 trilyon TL'lik sanayi sektörü payının yaklaşık 100 trilyonu madencilik aittir. Sanayi sektörü içinde imalat sanayinin payı ise 40 trilyondur. Bu durum, istihdam açısından elverişli bir alan olan imalat sanayinin 2001 yılına kadar cılız kaldığını gösterir.

Tablo 16: Sivas Sanayi Hasılasının Cari Fiyatlarla Yıllara Göre Gelişi (Milyon TL)

Faaliyet kolu	1987	sek.payı	1995	sek.payı	2001	sek.payı
Maden taşocakçılığı	28.586	% 50.3	3.176.037	%31.7	92.907.567	%32.7
İmalat sanayi	21.795	% 38.3	3.732.892	%37.2	44.072.987	%15.5
Elektrik gaz su	6.435	% 11.4	3.118.538	%31.1	147.349.207	%51.8
Toplam	56.816	% 100	10.027.467	%100	284.289.760	%100

Kaynak: DİE, 2005 Ekonomik Göstergeler ve TOBB, Sivas İli Gelişme Stratejisi, Ankara 1997, s. 108-109'daki tablodan düzenlenmiştir.

1987-2000 aralığında sanayi sektörü içinde en fazla artış, elektrik gaz su alt kolunda gerçekleşmiştir; zira bu süreçte Sivas'a Kılıçkaya Barajı ve Kangal Termik Santrali gibi iki önemli tesis kazandırılmıştır. Maden ve taşocakçılığı 1987'deki payını koruyamamışsa da sektör içindeki %33 gibi bir rakamla 1995 sonrası istikrarını sürdürmüştür. İmalat sanayinde 2001 yılı itibarıyla beklenmedik

bir düşüş yaşanmış; %20'lik düşüşün nedeni, özelleştirme sürecinin hazırlık döneminin etkisinden ve 2001 krizinden kaynaklanmış olabilir. Ne var ki, 2004 sonrası Sivas'a yabancı ve yerli sermayenin yaptığı kırk aşan yatırımın faaliyete geçmesiyle imalat sanayinin önümüzdeki yıllarda giderek büyüyeceği, dolayısıyla sanayi sektörü içindeki payını artıracığı muhtemel görünmektedir. Eğer 2001 sonrası DİE tarafından Sivas'la ilgili veriler yayınlanmış olsaydı, GSYİH içinde sanayinin payının özellikle 2005 sonrası en az iki kat arttığını görmek mümkün olabilirdi.

Sanayi sektörünün Sivas GSYİH'sı içindeki payı ise, 1987'de % 10,7; 1995'te % 19,6; 2001'de %22,4 olarak gerçekleşmiş; dolayısıyla sanayinin GSYİH'sındaki payı Sivas'ta artış trendine girmiştir.

Sivas'ta 2005 rakamlarıyla, imalat sanayi ile ilgili toplam 314 işyeri mevcut olup; sektörel bazda bu işyerlerinin önemli bir kısmı gıda, ağaç ürünleri ve mobilya, metal eşya, plastik, makine, tekstil, cam, madencilik, tarım makinaları alanında yoğunlaşmıştır. Örneğin; 77 işyeri gıda; 48 işyeri ağaç işleri mobilya, 40 işyeri metal eşya, 20 işyeri plastik lastik, 17 işyeri makine, 14 işyeri tekstil, 14 işyeri madencilik, 11 işyeri cam, 9 işyeri tarım makinaları alanında faaliyettedir. Sanayi ile ilgili işyerleri sayısı 2000 yılı öncesi 120 idi (Şimşek, 2003, 64) ; bu rakam, 2000 sonrasının 314 rakamıyla karşılaştırıldığında Sivas'ın imalat sanayinde büyük bir sıçrama yaşandığını söylemek yerinde olacaktır.

İlde imalat sanayiinde yaşanan gelişmelere paralel olarak ihracat kalemlerinde mamul madde oranlarının yükselmesiyle Sivas'ın ihracat rakamları giderek artmaktadır. Nitekim 2001'de 6.477.000 Dolar olan ilin dış satımı, 2003'te 40.660.000 Dolar'a; 2006'da ise 2001'e oranla yaklaşık onbir kat artarak 68.000.000 Dolara (TSO, 2007) yükselmiştir.

İmalat sanayindeki istihdam, 2005 yılı itibarıyla yaklaşık 15.000 kişidir. Bu rakamın, 2005 sonrasında kurulan ve faaliyete geçen işyerleri sayesinde giderek artması beklenmektedir.

C-Hizmetler

Hizmet sektörü içinde uzun süre ilk sırayı ticaret almış; ancak 2001'de kısmi bir düşüş yaşamıştır. Son yıllarda ticaretin hizmet sektörü içinde 5 puanlık pay kaybetmesi, il nüfusunun göç nedeniyle azalması sonucunda iç ticaretteki daralma nedeniyle olabilir. Nitekim ticaretin bir alt kolu olan otel lokanta hizmetleri 1987-2001 arası payını korurken, aynı aralıkta toptan ve perakende ticaretin sektör içindeki % 16,2'lik payı 2001'de % 13,8'e gerilemiştir. Ne var ki, ilin 2000'li yılların başında iç ticaretindeki kısmi gerilemenin yerini 2003'ten itibaren sıçrama eğilimine giren dış ticaretin sağladığı katma değerle kapatması olası görünmektedir. Diğer taraftan, ilin termal, sağlık ve tarih turizmine dayalı imkânları yapılan yeni tesislerle her geçen yıl artmaktadır.

Tablo 17: Yıllara Göre Sivas Hizmetler Hasılasının Cari Fiyatlarla Gelişimi (Milyon TL)

Faaliyet Kolu	1987	Sek.payı	1995	Sek.payı	2001	Sek.payı
Ticaret	85.808	%29.3	9.500.951	%32.1	191.293.163	%25.7
Ulaştırma haberleşme	65.708	%22.5	7.306.002	%24.6	213.910.897	%28.6
Mali kuruluşlar	12.503	% 4.4	896.185	% 3.0	11.290.143	% 1.5
Konut sahipliği	41.163	%14.1	1.385.291	% 4.7	27.338.165	% 3.6
S.meslek hizmetler	5.641	%1.9	787.502	% 2.6	19.239.497	%2.6
İzafi banka hizmetle	12.571	%4.4	793.605	% 2.7	13.137.082	% 1.7
Devlet hizmetleri	52.733	%18.0	8.241.317	%27.8	250.845.821	%33.6
Kar amacı olmayan	1.306	% 0.4	7.942	% 0.1	484.413	% 0.1
İthalat vergisi	14.692	% 5.0	718.049	% 2.4	19.287.121	% 2.6
Toplam	292.125	100	29.636.844	100	746.826.502	100

Kaynak; DİE, 2005 Ekonomik Göstergeler ve TOBB, Sivas İli Gelişme Stratejisi, Ankara 1997, s. 108-109'daki tablodan düzenlenmiştir.

1987-2001 sürecinde hizmet sektöründe ilin GSYİH'sındaki payını atıran alt kollar arasında birinci sırada devlet hizmetleri, ikinci sırada ulaşım haberleşme hizmetleri yer almaktadır. Sektörde, negatif yönde bariz azalma, konut sahipliği, ithalat vergisi, banka ve mali kuruluşlarda görülmektedir.

1987-2001 aralığında, hizmet sektörünün Sivas GSYİH'sı içindeki payı giderek istikrarlı bir şekilde artmış; 1987'de % 55.5'e; 1995'te %57.7'ye; 2001'de 58.8'e yükselmiştir.

SONUÇ

Sivas ekonomisi, mevcut 2001 verilerine göre hala tipik tarım ekonomisi ağırlıklıdır. Bunun en büyük göstergesi, istihdamın sektörel dağılımında tarımın payının % 65 gibi Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katının üzerinde olmasıdır.

Sanayi sektörünün 2000 sonrası ilde bir atılım yaptığı açıktır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayınladığı veriler en son 2001 yılına kadar olduğu için sanayideki sıçrayışı net olarak göremiyoruz. Ne var ki, özellikle 5048 sayılı Teşvik Kanunu sonrasında, gerek İstanbul'daki Sivaslı iş adamlarının doğdukları topraklara yatırım yapmaları, keza yabancı sermayenin Teşvik Kanunu sonrası fabrika kurmak için Sivas'a gelmesi, sanayi sektörüne gözle görülür bir ivme kazandırmıştır. Bu ivmenin somut sonuçlarını en azından ilin son beş yıllık ihracat rakamlarında da görmek mümkündür; ihracatçı firma sayısı 5'ten 30'a çıkmış; 2002'de ihracat 15 milyon dolar iken, 2006'da 68 milyon dolara yükselmiştir. Bu, Sivas ekonomisi için fevkalade kayda değer bir gelişmedir.

Tarım sektörü, ilin kalkınmasında ihmal edilemez bir sektör olarak görülmeli; özellikle büyük baş hayvancılığın, endüstri ve yem bitkileri ekiminin, keza arıcılığın daha da desteklenmesi gerekmektedir.

İlde tugay seviyesinde askeri bir birliğin olması, keza öğrenci sayısı her geçen yıl aratan Cumhuriyet Üniversitesinin varlığı iç ticaretin önemli dinamikleridir.

İlde, 2005 rakamlarına göre 25.000 işsiz mevcuttur; tarımda istihdam ediliyor gözükken ücretsiz aile işçilerinin eksik istihdamları ve çoğunun hasat mevsimi dışında gizli işsiz kalabilmeleri 25.000 işsiz rakamını iki-üç katına çıkarabilecek bir etkidir. Dolayısıyla, şu aşamada, en fazla beş yıllık bir süreçte bu 25 bin işsizi mas edebilecek yeni yatırımlara ihtiyaç vardır; devletin yeni fabrika kurma ihtimalinin olmadığı bir dönemde söz konusu istihdam imkânını yakalayabilmek özel sektörün yatırımlarına bağlıdır.

Netice itibarıyla, Sivas, mevcut ekonomik ve istihdamla ilgili göstergelere göre tarım ekonomisi ağırlıklı yapısını henüz değiştirememiştir. Önümüzdeki 2015 yılına kadar kişi başına düşen Sivas'ın 52. sırada olan GSYİH'sinin daha aşağılara çekilmesi, istihdamın sektörel dağılımındaki oranların en azından Türkiye ortalamalarına çıkarılması; örneğin tarımsal istihdamın en azından % 50'nin altına çekilmesi, ücretli/maaşlıların istihdamının Türkiye ortalamasına, %50'ye yaklaştırılması gerekir ki, il geleneksel tarım ekonomisi ağırlıklı yapısını sanayi lehine değiştirebilsin, dördüncü derece gelişmiş iller arasından daha alt seviyelere inebilsin.

KAYNAKLAR

- BAŞEL, M. Fahrettin, (1935), *Sivas Bülteni*, Kamil Kitabevi, Sivas.
- ÇİLLER, Tansu, (1982) *İl Düzeyinde Milli Gelir Dağılımı*, Boğaziçi Üniversitesi Yayını İstanbul.
- DİE, (1992), *1990 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Sivas*, Ankara.
- DİE, (2002), *2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Sivas*, Ankara.
- DİE, (2005), *2005 Ekonomik Göstergeler*, Ankara,
- ESEN, Adem (editör), (1999), *Sivas Ekonomisi*, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas.
- MAHİROĞULLARI, Adnan, (2005), "Sivas'ta Memur Sendikacılığı", *Erciyes Üniversitesi Dergisi*, Kayseri.
- MAHİROĞULLARI Adnan-KORKMAZ Adem, (2005), *İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları, Türkiye ve AB Ülkeleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ÖZÖTÜN, Erdoğan, (1988) *Türkiye GSYİH'sinin İller İtibarıyla Dağılımı*, Yayın No: 8, İstanbul.
- PAÇACIOĞLU, Burhan, (1999), "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İktisat Politikası ve Sivas'ta Kurulan Komandit Şirket", *Türklük Bilim Araştırmaları*, s.8. Sivas.
- SİVAS TİCARET ve SANAYİ ODASI, 10.04. 2007 tarihli yazısı.
- STSO-SİVAS VALİLİĞİ, (2006), *Ekonominin ve İstihdamın Geliştirilmesi Stratejik Planı*, Sivas.

- ŞİMŞEK, Mustafa (2003), *Uygun Yatırım Alanları Araştırması*, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara.
- TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ, (2006), *Sektörel Faaliyetler*, Sivas.
- TOBB, (1997), *Sivas İli Gelişme Stratejisi*, Ankara.
- YURT ANSİKLOPEDİSİ, (1982), *C.XIX*, İstanbul.